תורה אור

*יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין מיום שחרב בית המקדש ועד עכשיו שנאמר °לכן שמעי נא זאת ענייה ושכורת ולא מיין מיתיבי *שיכור מקחו מקח וממכרו ממכר, עבר עבירה שיש בה: מיתה, ממיתין אותו, מלקות, מלקין אותו כללו של דבר הרי הוא כפיקח לכל דבריו אלא שפטור מן התפלה מאי "יכולני לפטור" דקאמר נמי, מדין תפלה. אמר רבי חנינא ל"ש אלא שלא הגיע לשכרותו של לוט אבל הגיע לשכרותו של לוט פטור מכולם: א"ר חנינא כל המפיק מגן בשעת גאוה סוגרין וחותמין צרות בעדו שנאמר °גאוה אפיקי מגנים סגור חותם צר" מאי משמע דהאי "אפיק" לישנא דעבורי הוא? דכתיב °אחי בגדו כמו נחל כאפיק נחלים יעבורו ר' יוחנן אמר כל שאינו מפיק אתמר מאי משמע דהאי מפיק לישנא דגלויי הוא? דכתיב °ויראו אפיקי מים ויגלו מוסדות תבל" מכדי קראי משמע בין למר ובין למר *מאי בינייהו? איכא בינייהו דרב ששת: דרב ששת מסר שינתיה לשמעיה-מר אית ליה דרב ששת ומר לית ליה דרב ששת, אמר רב חייא בר אשי אמר רב כל שאין דעתו מיושבת עליו אל יתפלל משום *שנא' 'בצר אל יורה' רבי חנינא ביומא דרתח לא מצלי אמר-'בצר אל יורה' כתיב, מר עוקבא ביומא דשותא לא הוה נפיק לבי דינא *אמר רב נחמן בר יצחק הלכתא בעיא צילותא כיומא דאסתנא אמר אביי אי *אמרה לי אם קריב כותחא לא תנאי, אמר *רבא אי קרצתן כינה לא תנאי, מר בריה דרבינא עבדה ליה אמיה ז' *מני לז' יומי *אמר רב יהודה לא איברי ליליא אלא לשינתא א"ר שמעון בן לקיש לא איברי סיהרא אלא **לגירסא, אמרי ליה לר' זירא: "מחדדן שמעתך" אמר להו דיממי נינהו. אמרה ליה *ברתיה דרב חסדא לרב חסדא לא בעי מר מינם פורתא? אמר לה השתא אתו יומי דאריכי וקטיני וניגום טובא אמר רב נחמן בר יצחק אנן פועלי דיממי אנן רב אחא בר יעקב יזיף ופרע אמר *ר"א הבא מן הדרך אל יתפלל שלשה ימים שנאמר °ואקבצם אל הנהר הבא אל *אחוא ונחנה שם ימים שלשה ואבינה בעם וגו'" ~~אבוה דשמואל~~ כי אתי באורחא לא מצלי תלתא יומי שמואל לא מצלי בביתא דאית ביה שיכרא רב פפא לא מצלי בביתא דאית ביה הרסנא, א"ר חנינא כל המתפתה ביינו יש בו מדעת קונו שנאמר °וירח ה' את ריח הניחוח וגו'" אמר ר' חייא כל המתיישב ביינו יש בו דעת ע' זקנים *יין ניתן בע' אותיות וסוד ניתן בע' אותיות-נכנס יין יצא סוד *)א"ר חנין לא נברא יין(א) אלא לנחם אבלים ולשלם שכר לרשעים שנא' °תנו שכר לאובד וגו' א"ר חנין בר פפא כל שאין יין נשפך בתוך ביתו כמים אינו בכלל ברכה שנא' °וברך את לחמך ואת מימיך" מה לחם שניקח בכסף מעשר אף 'מים' שניקח בכסף מעשר ומאי ניהו יין וקא קרי ליה מים:

אי

*) סנהדרין ע.

יכולני לפטור · לטעון על כל ישראל לפני הקב"ה דבר שיפטרו כולן מדינא לע"ל לומר שהן (ב) שיכורים ואין נתפסין על עונש: **מדין תפלה** · אם דנין אותן על שלא היו מתפללין בכוונה יכול אני לפוטרן: **המפיק מגן** · המעביר תפלת מגן אברהם שאינו אומרה: **בשעת גאוה** · בשעת שיכרות אינו מתפלל: **סוגרין וחותמין צרות בעדו** · שלא יבאו עליו: **שאינו מפיק איתמר** · דהאי "מפיק" לישנא דגלויי הוא וה"ק כל שאינו מגלה תפלה בשעת שיכרות כלומר שאינו מתפלל: **אפיקי מים** · גילויי הים כדכתיב ויגלו מוסדות: **מסר שינתיה לשמעיה** · אמר לו הניחני לישן מעט וכשיגיע זמן תפלה הקיצני ר' חנינא דאמר אעבורי בעי לית ליה דרב ששת ואסור להתפלל עד שיעור מהלין: **בצר אל יורה** · בדקתי אחר המקרא זה ואינו בכל הכתובים ושמא בספר בן סירא הוא: **יומא דשותא** · רוח דרומית מנשבת בו (ג) וחזקה: **צלותא** · דעת צלולה: **כיומא דאיסתנא** · כשמנשבת רוח צפונית יום אורה הוא וטוב לכל כדאמר ביבמות בפרק הערל (דף עב.) מפני מה לא מלו ישראל במדבר מפני שלא נשבה בהן רוח צפונית אבל ביומא דשותא אמר התם לא מהלינן ביה ולא מסוכרינן ביה: **קריב כותחא** · אפי' ליווי עבודה קלה היתה מבטלת אותי: **לא תנאי** · לא הייתי שונה כמו ששניתי: **יומי דאריכי** · ימים שהוא בקיץ אריכי לישן וקטיני לעסוק בתורה ובמצות: **וניגום טובא** · ונישן הרבה: **יזיף ופרע** · היה קובע לו לשנות כך וכך פרקים ביום והיה רגיל לעסוק ביום ופעמים שהיה טרוד במזונותיו ביום ופורע קביעות עתו בלילה: **אל יתפלל ג' ימים** · שאין דעתו מיושבת עליו מפני טורח הדרך: **ונחנה שם ימים שלשה** · והדר ואבינה מכלל דעד השתא לא הויא בינה: **דאית ביה שיכרא** · ריח השכר משכרתו: **דאית ביה הרסנא** · משום ריחא: **המתפתה ביין** · שמפייסין אותו על דבר ומתרצה כשטוב לבו ביין: **ריח הניחוח** · ואמרן לעיל (ד) דריחא דומיא דמשתייא הוא וכתיב ויאמר אל לבו לא אוסיף וגו' דאירצי: **המתיישב ביינו** · ששותה יין ואין דעתו מטרפתו: **ניתן בשבעים אותיות** · כך חשבונו בגימטריא: **יצא סוד** · וזה הואיל ולא יצא סודו שקול הוא כסנהדרין של ע': **לשלם בו שכר לרשעים** · ששותין ושמחין ומקבלין עולמן בחייהם: **לאובד** · רשע: **אינו בכלל ברכה** · לא הגיע לסוף ברכה גמורה ואפילו הוא עשיר בדברים אחרים: **שניקח בכסף מעשר** · שמותר ללוקחו בכסף מע"ש בירושלים הכל ניקח בכסף מעשר חוץ מן המים ומלח בפרק בכל מערבין (לעיל דף כו:): **אם**

מסר שינתיה לשמעיה · פי' בקונט' לרבי חנינא דאמר איעבורי בעי לית ליה דרב ששת ואסור להתפלל עד שיעור מהלין ואומר ר"י דאפי' עובר זמן תפלה לא יתפלל דשכור או שתוי חשבינן ליה עד שיעור מהלין ומיהו אין נראה דהלכה כרב ששת *ור"ח פי' בענין אחר וז"ל אמר ר' חנינא כל המפיק מגן בשעת גאוה פי' כל המעביר מגן ומכסה יצרו בשעת גאוה כלומר בעת שמתגבר עליו טומן אותו שלא יתגבר סוגרין וחותמין צרות בעדו לשון מפיק כאפיק נחלים יעבורו (איוב ו) ר' יוחנן אמר כל שאינו מפיק איתמר כלומר כל מי שאינו מכסה ומעביר אלא מגלהו ומפיק מגן ויוצא להלחם כנגדו ולכובשו וזו הגאוה היא עת שכרותו של אדם רבי חנינא סבר לכובשו בשינה כדי להעבירו ולהפיגו טפי עדיפא ור' יוחנן אמר חיישינן שמא ישתקע בשינה וימנע מן התפלה אלא לגלותו כדי להתעסק בדרך וכיוצא בה כדי להפיגו ואחר כך יתפלל טפי עדיף:

בצר אל יורה · פירש בקונטרס בדקתי אחר מקרא זה ואינו בכל הכתובים ושמא בספר בן סירא הוא ומצינו בכמה מקומות שמביא הש"ס מקראות הכתובים בספר בן סירא כדאשכחן בהחובל (ב"ק צב:) כל עוף למינהו ישכון ובן אדם לדומה לו *וכן סלסלה ותרוממך °ובנדיבים תושיבך ואמרינן בירושלמי דברכות שהוא כתוב בספר בן סירא ורבינו שמואל פירש שהשיב רבינו קלונימוס שכן דורש בירושלמי כל המיצר אל יורה דכתיב "שמעי נא זאת עניה ושכורת ולא מיין" והכי איתא בירושל' בריש פרק אין עומדין הבא מן הדרך אסור להתפלל מזה הטעם דכתיב שמעי נא זאת וכו' וגם רבי זריקא ורבי יוחנן בשם ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר המיצר אסור להתפלל לא מסתברא אלא מן הדין קרא "שמעי נא זאת" ועתה מדמה צרה לשכרות ובשכרות כתיב להבדיל ולהורות כדדריש בכריתות (דף יג:) ומהאי טעמא אל יתפלל דהוי שכור מתוך שטרוד בצרתו ובכעסו ור"ת מפרש דמהאי קרא קדריש "היערוך שועך לא בצר" (איוב לו) כלומר בשעת צרה אל תערוך תפלתך כשיש טירוד ובכמה מקומות רגיל הש"ס לקצר המקרא כגון ונתן הכסף וקם לו* ומיהו קצת קשה בצר אל יורה דהוה ליה למימר אל יתפלל:

אלא לשינתא · כמו לילי תקופת תמוז: **וקרי** ליה בלשון מים · פשטא דקרא מים ממש דכתיב בסיפיה דקרא והסירותי מחלה מקרבך ע"י שיברך המים כדאשכחן גבי רפואות מי מרה כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך וכתיב נמי (מלכים ב ב) רפאתי למים האלה:

[כל זה איתא בערוך ערך פק ד]

כו א ב מיי' פ"ד מהל' תפלה הל' יח [ופ"א מהלכות נזירות דין יב] ופרק כט מהל' מכירה הלכה יח סמג עשין פב טור ש"ע א"ח סימן מד סעיף ג וטוש"ע ח"מ סימן רלה סעיף כב:

כז ג מיי' פ"ג מהלכות ת"ת הלכה יג טוש"ע א"ח סי' רלח סעיף א וטוש"ע י"ד סימן רמו סעיף כג:

כח ד טוש"ע א"ח סי' לח סעיף ב:

כט ה טוש"ע א"ח סי' לח סעיף ג:

רבינו חננאל

מיום שחרב ביהמ"ק כתיב שמעי נא זאת ענייה ושכורת ולא מיין מכאן אמר יכול אני לפטור את העולם מיום שחרב ביהמ"ק מדין תפלה דקי"ל שכור אל יתפלל. (והא) דתניא שכור מקחו מקח וממכרו ממכר עבר עבירה שיש בה מיתה ממיתין אותו מלקות מלקין אותו כללו של דבר הרי (הן) [הוא] כפיקח לכל דבריו אלא שפטור מן התפלה. והני מילי שלא הגיע לשכרותו של לוט · אבל הגיע לשכרותו של לוט פטור מכלום: **אמר** רבי חנינא כל המפיק מגן בשעת גאוה · פי' כל המעביר מגן ומכסה יצרו בשעת גאוה כלומר בעת שמתגבר עליו טומן אותו שלא יתגבר סוגרין וחותמין צרות בעדו · לשון מפיק כאפיק נחלים יעבורו · ר' יוחנן אמר כל שאינו מפיק איתמר · כלומר כל מי שאינו מעביר ומכסה אלא מגלהו ומפיק מגן לנגדו להלחם כנגדו ולכבשו וזו הגאוה היא עת שכרותו של אדם · רבי חנינא סבר לכבשו בשינה כדי להעבירו ולהפיגו טפי עדיף ור' יוחנן אמר חיישינן שמא ישתקע בשינה(וימנע)[וימנע]מן התפלה אלא לגלותו כדי להתעסק בדרך וכיוצא בה להפיגו ואח"כ יתפלל טפי עדיף ואמרינן מכדי קראי משמעי כר' חנינא וכר' יוחנן במאי פליגי בדרב ששת דהוה מסר שינתיה לשמעיה ומזהירו כדי להקיצו בשעת התפלה ר' חנינא אית ליה דרב ששת · ר' יוחנן לית ליה דרב ששת חייש דילמא משתקע בשינה · אמר רב כל שאין דעתו מיושבת עליו אל יתפלל שנא' בצר אל יורה · ר' חנינא כל יומא דהוה רתח לא הוה מצלי אמר בצר אל יורה כתיב · מר עוקבא ביומא דשותא · פי' יום עבים לא היה נפיק לדינא · אמר צריכא הילכתא צילותא כיומא איסתנא פי' יום שמנשבת בו רוח צפונית: **אמר** אביי אי אמרה לי אם קריב כותחא לא גרסי פי' אילו היתה מעסקת אותו לתשמיש הבית והית' מטרחת דעתו לא הוינא יכול למיגרס · ~~רבא~~ אמר אי קרצתני כינה לא גרסי כלומר אילו היה הכינים נושכין אותו לא הוינא יכול למיגרס ולפיכך עשתה לו אמו ~~למר בר רבנא~~ ז' חלוקים להחליף בכל יום חלוק מפני הכינים · כל הגורס ביום שמעתתיה מחדדן כר' זירא' ר' אחא הוה ישן ביום והיה ניעור בלילה וגרים. א"ר אלעזר הבא מדרך אל יתפלל ג' ימים שנאמר ואקבצם אל הנהר הבא אל אהוה ונחנה שם ימים שלשה וגו' · אבוה דשמואל כל כי הוה אתא מאורחא תלתא יומי לא הוה מתפלל · שמואל לא הוה מצלי בביתא דאית בה שיכרא · א"ר חנינא כל המתפתה ביינו יש בו מדעת קונו שנאמר וירח ה' את ריח הניחוח · אמר רב כל שדעתו מיושבת עליו ביינו יש בו מדעת שבעים זקנים מ"ם יין עולה ע' וסוד עולה ע' נכנס יין יצא סוד' לא נברא יין אלא לנחם בו אבלים ולשלם שכר לרשעים שנאמר תנו שכר לאובד ויין למרי נפש · ופליגא דר' חנינא בר פפא דאמר כל בית שאין יין נשפך בתוכו כמים אינו בכלל ברכה שנאמר וברך את לחמך ואת מימיך · מה לחם הניקח בכסף מעשר אף הני מים דניקחים בכסף מעשר ומאי ניהו יין וקרי להן מים

הגהות הב"ח

(א) גמרא לא נברא יין בעוה"ז אלא לנחם: (ב) רש"י ד"ה יכולני וכו' לומר שהן (שיכורין) תא"מ וכו' ס"ל שוגגין: (ג) ד"ה יומא דשותא וכו' בו בחזקה: (ד) ד"ה ריח הניחוח ואמרן לעיל. נ"ב היינו מה שפי' דריח המשכרתו:

[תוספתא תרומות פ"ג]

[גי' ע"י במאי פליגי בדרב ששת]

מגילה כח: ע"ש

[קדושין לה: וש"נ]

גי' ע"י רבינא

גי' ע"י לבושי

גי' ע"י אמרין לה בנתיה וכו' אמר להו

[נ"ל אהוא]

[סנהדרין לח. ע"ש בתוספות ד"ה נכנס]

משלי לא

שמות כג

גליון הש"ס תוס' ד"ה בצר · ובנדיבים תושיבך וכן בכתובות דף קי ע"ב נדה דף טז ע"ב מדרש ב"ר פ"ח: